KİLİKYA FELSEFE DERGİSİ Sayı: 2, Ekim 2023, 34-52
KİLİKYA JOURNAL OF PHILOSOPHY Issue: 2, October 2023, 34-52

Makale Geliş Tarihi | Received: 05.04.2023 E-ISSN: 2148-9327
Makale Kabul Tarihi | Accepted: 28.08.2023 http://dergipark.org.tr/kilikya
Araştırma Makalesi | Research Article

GÖRÜNGÜSEL MUHAFAZAKARLIK: GENEL BAKIŞ VE BAZI YAYGIN ELEŞTİRİLERE ALTERNATİF YANITLAR

Utku ATAŞ*

Öz: Epistemoloji rasyonel inançların felsefi analizini konu edinmesi nedeniyle gerekçelendirme edimine merkezi bir önem atfeder. Gerekçelendirme kişinin bir önermeye inanmak için gerekçeye sahip olunmasını sağlayan koşul veya koşullar dizisinin tespit edilmesini içerir. İnançlarımızın birçoğunun çıkarımsal olmayan gerekçelerinin bulunduğu şeklindeki ılımlı/yanılırcı temelci perspektifle uyum sağlayan bir gerekçelendirme teorisi olarak Michael Huemer tarafından ortaya konan görüngüsel muhafazakarlık ilkesi, bu türden bir koşulu tanımlar. GM formülasyonuna göre eğer S'ye p olarak görünüyorsa, çürütücü etmenlerin yokluğunda S'nin p'ye inanmak için en azından bir dereceye kadar gerekçesi vardır. Görüngüler ise rasyonel inanç oluşturmanın olanağına referans veren, inanç ve inanma eğilimlerinden farklı, sui generis deneyimlerdir. Bu makalede görüngülerin doğasından hareketle GM'yi tanıttım ve GM'ye yöneltilen eleştirilerin bir bölümünü tartıştım. Yer verdiğim eleştiriler, GM'nin irrasyonel/tehlikeli görüngüler ve bilişsel nüfuzdan kaynaklanan inançları dahi gerekçelendirilmiş kabul ettiği, GM teorisyenlerinin görüngülere gerekçelendirme edimi özelinde biçtiği başat rolün ve inanç ve görüngüler arasında öngörülen farklılıkların abartılı olduğu itirazlarını içerir. Bana göre sözü edilen eleştirilerin hiçbiri, GM'nin reddedilmesini gerektiren argümanlar içermez. Görüngülerin epistemik gerekçelendirmedeki rolünü tesis eden GM veya benzeri bir ilkeyi kabul etmek için temel neden ise bunun şüphecilik haricindeki olası alternatiflerinin belirsizliğidir. Çünkü eğer görüngüler, inanç oluşturmada epistemik faile rehberlik edecek göstergeler ise bu, failin ilgili göstergelerden yoksun olduğunda herhangi bir şeye rasyonel olarak inanmasının olanaksızlaşacağı anlamına gelir.

Anahtar Kelimeler: Epistemik gerekçelendirme, Görüngüsel muhafazakarlık, Görüngüler, İnanç oluşturma, Michael Huemer

* Doktora Öğrencisi | PhD Student
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Sistematik Felsefe ve Mantık Bilim Dalı, Türkiye | Ankara University, Graduate School of Social Sciences, Philosophy, Türkiye
utkuuatas@gmail.com
Orcid Id: 0000-0001-7020-4533

Ataş, U. (2023). Görüngüsel Muhafazakarlık: Genel Bakış ve Bazı Yaygın Eleştirilere Alternatif Yanıtlar, *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 34-52.

PHENOMENAL CONSERVATISM: OVERVIEW AND ALTERNATIVE RESPONSES TO SOME COMMON CRITICISMS

Abstract: Because epistemology deals with the philosophical analysis of rational beliefs, it assigns central importance to justification. Justification involves identifying the condition or set of conditions that enables one to have grounds for believing a proposition. The principle of phenomenal conservatism, put forward by Michael Huemer as a justification theory that accords with the moderate/fallibilist foundationalist perspective that many of our beliefs have non-inferential justifications, is a principle that defines such a condition. According to the PC formulation, if it seems to S that p, then, in the absence of defeaters, S thereby has at least some degree of justification for believing that p. Seemings/appearances are sui generis experiences that refer to the possibility of rational belief formation and are different from beliefs and dispositions to believe. In this article, I introduce PC based on the nature of seemings and evaluate some of the criticisms directed at PC. The criticisms I discuss include objections that PC even justifies beliefs stemming from irrational/dangerous seemings and cognitive penetration, and that the dominant role that PC theorists assign to seemings in the act of justification and the differences envisaged between beliefs and seemings are exaggerated. In my opinion, none of these criticisms contain arguments that would lead to the rejection of PC. The main reason to accept PC or a similar principle that establishes the role of seemings in epistemic justification is the vagueness of its possible alternatives other than skepticism. For, if seemings are indicators that guide the epistemic agent in forming beliefs, this means that it is impossible for the agent to believe anything rationally when she lacks the relevant indicators.

Keywords: Epistemic justification, Phenomenal conservatism, Seemings, Belief-forming, Michael Huemer

1. Giriş

Bilgi kavramının bir dönem oldukça popüler olan standart analizi, bilginin (i) *gerekçelendirilmiş* (ii) *doğru* (iii) *inanç* olduğuydu. Fakat Gettier (1963), bu kavramsal analizi karşılamakla birlikte bilgi olarak değerlendirilemeyecek yargıları konu ettiği bazı karşı örnekler öne sürdüğünden beri, bilginin gerekçelendirilmiş doğru inançtan daha fazlası olması gerektiğini biliyoruz. Bununla birlikte Gettier'in örneklerine rağmen bilginin belirtilen tanımının bütünüyle kullanışsız olduğu ve rafa kaldırıldığı söylenemez. Bilginin bir farkındalık biçimi olduğu, tesadüfen elde edilen inançların bilgi sayılamayacağı ve öznenin bilgi içeriğine ilişkin yüzeysel de olsa bir tatmine ulaşması gerektiği şeklindeki standart analizden çıkarsanabilecek sonuçlar, çağdaş epistemoloji literatüründe halen geniş ölçekte kabul edilmektedir.

Öte yandan bilginin olanağına karşı şüpheci itirazlar da halen varlığını sürdürmektedir. Ortalama bir şüpheci, bilişsel yetilerimizi kullanarak herhangi bir şeyi bilebilmek için önce bu yetilere güvenilip güvenilemeyeceğinin tespitinin gerektiğini düşünür, ona göre bu gerçekleştirilmediği sürece ilgili yetilerimizden elde ettiklerimizi bilgi olarak nitelendirmek doğru olmaz. Burada şüphecinin kastettiği, bütün inançlarımızın yanlış olduğu değil, inançlarımızın doğru olup olmadığının kesin olarak bilinemeyeceğidir. Bazı teorisyenler (Nozick, 1981; Dretske, 1981; Goldman, 1979) bilginin neyi kapsadığı/kapsaması gerektiği sorusunu yeniden ele alarak şüphecilikten

kaçınılabileceğini iddia ettiler; bunun sonucunda vardıkları sonuçlar gerekçelendirmenin sıradan dilde bilgi sözcüğünün anlamının bir parçası olduğunun reddedilmesine kadar uzandı. Fakat bilginin neliğine ilişkin semantik tartışmaların asıl önemli problemin çözümlenmesine ne türden bir katkı sunduğu çoğu zaman açık olmaktan uzaktı: *Dış dünya, moral değerler, soyut nesneler vb. hakkındaki inançlarımızı nasıl gerekçelendirebiliriz?* Şüphecinin asıl itirazının inançlarımızın doğruluğundan ziyade onların gerekçelendirilebilirliğine yöneldiği düşünülürse bu sorunun bilgi sözcüğünün kapsam ve sınırlarından bağımsız olarak içsel değere haiz ve başat olduğu söylenebilir. Özetle, gelinen noktada bir gerekçelendirme teorisine ihtiyaç duyulduğu ortadadır.

Gettier örnekleri bize özünde yanlış olan bir önermeye inanmak için dahi gerekçelere sahip olabileceğimizi gösterdiğinden, buradan öğrenmemiz gereken, inançların kaynak güvenilirliğini doğrulayamadığımız durumlarda yargımızı askıya almaktansa, bir önermeye inanmak için gerekçeye sahip olunmasını sağlayan koşul veya koşullar dizisini tespit ederken daha açık zihinli olmamız gerektiğidir. Bu perspektif, inançlarımızın birçoğunun çıkarımsal olmayan gerekçelerinin bulunduğu şeklindeki ılımlı/yanılırcı temelci perspektifle uyum sağlayan ve şeylerin özneye görünümleri ile gerekçelendirme edimi arasında yakın ilişki öngören yeni bir gerekçelendirme teorisinin ortaya çıkmasına zemin hazırladı. *Görüngüsel muhafazakarlık* -bundan sonra GM- olarak adlandırılan teori, bilişsel yetilere dayanan inançları tartışmaya açmaya dönük şüpheci tavrın yerine, aksini düşünmemiz gerekmedikçe bize doğru *görünenleri* referans almayı ve gerekçeli/gerekçesiz inançlarımız özelindeki yaptığımız tasnifleri, temelde onların bize rasyonel görünüp görünmediğine ilişkin değerlendirmelerimize dayandırmayı önerdi.

Bu makalede görüngülerin doğasından hareketle GM'yi tanıtıp, GM'ye yöneltilen eleştirilerin bir bölümünü tartışacağım. Yer vereceğim eleştiriler, GM'nin irrasyonel/tehlikeli görüngüler ve bilişsel nüfuzdan kaynaklanan inançları dahi gerekçelendirilmiş kabul ettiği, GM teorisyenlerinin görüngülere gerekçelendirme edimi özelinde biçtiği başat rolün ve inançlar ile görüngüler arasında öngörülen kategorik farklılıkların abartılı olduğu itirazlarını içermekte. Sonuç olarak ilgili eleştirilerin özünde GM'ye ve inançların/görüngülerin doğasına ilişkin yanlış anlamalara dayandığını ve gerekçeli/rasyonel inanç oluşturmanın GM'nin kabulünü gerektirdiğini gösterebilmeyi amaçlıyorum.[1]

Çalışmanın seyrini, literatürden hareketle GM'nin ve görüngülerin neliğinin açıklanması, GM lehine argümanlara değinilmesi ve son olarak GM'ye getirilen birtakım eleştirilerin değerlendirilmesi şeklinde belirledim. Bununla birlikte GM gerekçelendirilmesi gündemde olan geniş bir inanç repertuarına ilişkin tek ve basit bir ilke olduğundan, makale daha çok GM'ye getirilen eleştirilere odaklanmış durumda- böylece GM'nin ne olmadığını da görme fırsatımız olacak.

[1] Bu makalenin kaleme alınmasının temel nedenlerinden birisi, GM'ye ilişkin Türkçe literatürdeki boşluktur. Öyle ki, TR dizinde *görüngüsel muhafazakarlık, görüngüsel tutuculuk, fenomenal muhafazakarlık* anahtar terimleriyle gerçekleştirilen aramalarda konuya ilişkin herhangi bir çalışma tespit edilememiştir.

2. GM ve Görüngülerin Neliği

GM, şeylerin kişilere *görünümünün* epistemik gerekçelendirme için tek başına yeterli olduğu görüşüdür. Örneğin, önümdeki masanın üzerinde duran kahve fincanının beyaz renkte olduğunu düşünmek için bariz bir nedenim var; buna dair görsel bir duyu deneyimine sahibim. GM gereğince eğer masanın üzerinde beyaz bir fincan görüyorsam, bunun aksini işaret eden çürütücü bir etmenle (İng. *defeater*) karşılaşana dek masanın üzerinde beyaz bir fincan olduğuna inanmam rasyonel ve makuldür.

GM ilk olarak Michael Huemer'ın 2001 tarihli ''Skepticism and the Veil of Perception'' başlıklı çalışmasında formüle edilmiştir:

GM_1 : ''Eğer S'ye p olarak görünüyorsa, bu durumda S'nin p'ye inanmak için en azından ilk bakışta -prima facie- gerekçesi vardır (Huemer, 2001: 99).''

GM'nin bu versiyonu çeşitli teorisyenlerce (Tucker, 2010, 2013; Chudnoff, 2011, 2013) *görüngüsel dogmatizm* olarak nitelenip savunulmuştur.[2]

Huemer, 2007 tarihli ''Compassionate Phenomenal Conservatism'' başlıklı makalesinde GM'yi esnekleştirmiş ve GM'nin kapsamına çıkarımsal gerekçelendirmeyi de dahil etmiştir:

GM_2 : ''Eğer S'ye p olarak görünüyorsa, çürütücü etmenlerin yokluğunda, S'nin p'ye inanmak için en azından bir dereceye kadar gerekçesi vardır (Huemer, 2007: 30).''[3]

Ne var ki yukarıda verili formülasyonlar GM'yi kavramada sanılandan daha az faydalıdır. Bu noktada önemli olan (S'ye) p şeklinde görünmenin tam olarak ne anlama geldiğini irdelemektir. Burada kastedildiği bağlamıyla *görüngü/görünmek* ne demektir? GM teorisyenleri görüngülerin net ve kesin bir tanımını vermenin olanağı konusunda genellikle kötümser olduklarından, görüngülerin doğasını anlamanın en iyi yolunun onları benzer zihin durumlarından ayırt etmekten geçtiğini düşündüler. Tucker (2013)'ın değindiği üzere görüngülerin neliğine ilişkin literatürde üç temel görüşe rastlanır:

g_1: Görüngüler inançlardır.[4]

g_2: Görüngüler inanma eğilimleridir.[5]

---

[2] Bu genellemeyi görüngüsel dogmatizmin teorisyenler arasındaki alımlanma biçimlerindeki minör farklılıkları saklı tutarak yapıyorum.

[3] Çalışmanın devamında GM kısaltmasıyla GM_2'yi kastediyor olacağım.

[4] İlgili görüşün bazı temsilcileri için bkz. Lycan (1988), Swinburne (2001). Buna rağmen, görüngülerin inançlar olduğu görüşü literatürde popülaritesini yitirmektedir.

[5] Sosa (1998, 2007) ve Rogers & Matheson (2011) bu görüşteler.

g_3: Görüngüler *sui generis* önermesel tutum ya da deneyimlerdir.[6]

Görüngülerin birer inanç olmadığı kanısındayım. Bunun nedenini açıklamak için en işlevsel yöntemin -Bealer (2000: 31)' ın yaptığı gibi- Müller-Lyer yanılsamasına başvurmak olduğunu düşünüyorum:

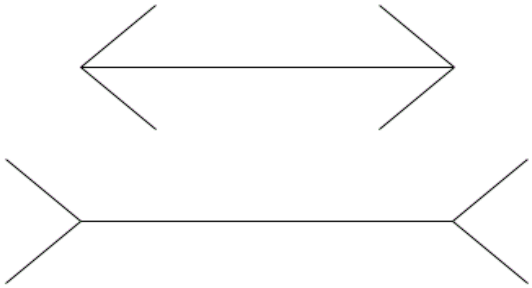

Yukarıdaki şekildeki kişi, yatay çizgilerin uzunluklarını ölçerek eşit uzunlukta olduklarına *inanmış* olsa dahi çizgilere her baktığında çizgilerden birisini diğerinden daha uzun *görebilir.* Görüngüler, inançlar ile eşlik ilişkisi içerisinde olan zihin durumları olsalardı, sözünü ettiğim türden bir olasılıktan bahsedilememesi gerekirdi. Eğer görüngüler aksi yöndeki inançlara rağmen varlığını sürdürebilmekte ise inançlarla aynı anlamda kabul edilmeleri doğru olmayacaktır. Öte yandan hepimiz gibi ben de Müller-Lyer yanılsamasına öylesine aşinayım ki artık çizgilere baktığımda çoğu zaman birini diğerinden uzun olarak görsem dahi buna inanmak içimden gelmiyor; yani sahip olduğum görüngüyü inanç oluşturmada kullanmıyorum. Dolayısıyla yanılsamaya ilişkin bir inanma eğilimim bulunduğu da söylenemez. Bu benzer şekilde, inanma eğilimleri ile görüngülerin farklarını net şekilde sergiledikleri bazı durumların varlığına referans verir. Öyleyse görüngüler, inanma eğilimleri de değildir.

Görüngüler, birer inanç ya da inanma eğilimi olmaktan ziyade, kişiyi bir şeye inanmaya yönelten *zihin durumları*dır. Yani görüngüler inanma eğiliminin konusu olan inancın ya da bu eğilimin kendisi değil, inanç ve eğilimden önce var olan deneyimlerdir. İnanma eğilimleri ve inançlar, ortaya çıkmak için görüngülere ihtiyaç duyar. Görüngüler, çeşitli yargılar hakkında bizi epistemik olarak pozisyon almaya (inanma/inanmama vb.) yönlendirmeleri bakımından, *önermesel içeriğe* haizdir. Bu aynı zamanda, onların *önesürücü* (İng. *assertive)* doğalarının ifadesidir. Görüngüler, dünyayı temsil etmeyi amaçladıkları için aynı zamanda gerçekliğe karşılık gelme -doğru olma- iddiası taşırlar.

[6] Görüngülerin özel bir deneyim türü olduğu görüşü, günümüz literatüründe diğer görüşlere kıyasla daha popülerdir. İlgili görüşün bazı temsilcileri için bkz. Bealer (2000), Chudnoff (2011), Cullison (2010), Huemer (2001, 2005, 2007), Tucker (2010, 2013), Skene (2013), McCain & Moretti (2021).

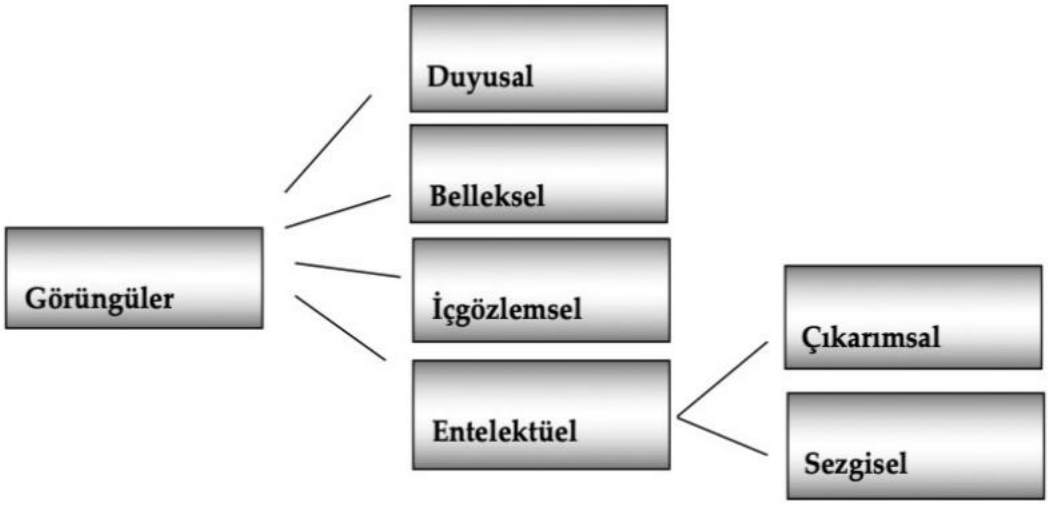

Ufak pürüzler[7] haricinde GM ve türevi teorileri benimseyen teorisyenler (Chudnoff, 2011; Huemer, 2001, 2007, 2013a; Skene, 2013; Tucker, 2010, 2013; Tolhurst, 1998) nezdinde üzerinde büyük ölçüde anlaşılmış dört görüngü kategorisinden söz edilebilir: (1) Duyu deneyimleri (2) Hafıza (bellek) deneyimleri (3) İçgözlemler (4) Entelektüel görüngüler. Bununla birlikte Huemer, GM'yi çıkarımsal gerekçelendirmeleri de kapsayacak şekilde formüle ederken entelektüel görüngüleri *çıkarımsal* ve *çıkarımsal olmayan* entelektüel görüngüler olmak üzere ikiye ayırmaktadır (2013a: 338). Çıkarımsal olmayan entelektüel görüngüler, yani sezgiler, tipik olarak soyut ve zorunlu gerçekleri *doğrudan* temsil ederken, çıkarımsal entelektüel görüngüler, bir önermenin doğruluğunu *başka bir önerme ışığında* temsil ederler. Bütün bu zihin durumlarının ortak özelliği, kişileri bir şekilde kendilerine *maruz bırakmaları*dır. Başka bir deyişle görüngüler, *analiz edilemez ve yönelimsel zihin durumları* olarak anlaşılmalıdır. GM gereğince kişinin çürütülmemiş bir görüngüye sahip olması, bu görüngüsünden hareketle oluşturduğu inancı epistemik olarak gerekçelendirdiğine inanması için yeterli kabul edilmelidir.[8]

[7] Bu pürüzler genellikle duyumların (İng. *sensations*) görüngübilimsel statüsü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her ne kadar Tolhurst (1998) ve Huemer (2001) duyumların görüngüler başlığı altında değerlendirilmesi gerektiği kanısında olsalar da Tucker (2010), Bergmann (2013a) ve Brogaard (2013) duyumların algısal görüngülerden ayrı zihin durumları olduğunu düşünüyorlar. İlgili ayrışmaya ilişkin faydalı bir analiz için bkz. McCain & Moretti (2021: 63-73). Bu konuda belirgin bir fikir birliğinden söz edilemediği için, çalışmada duyumların statüsüne ilişkin somut bir tavır takınmıyorum. Görüngülerin taksonomisindeki diğer minör yorum farklılıkları özelinde ise GM ile en çok ilişkilendirilen isim olduğundan Huemer'ı referans alarak devam ediyorum.

[8] Görüngülere ve GM'ye ilişkin bu tespitlerden elde edilecek önemli bir çıkarsama, GM ile *kanısal muhafazakarlığın* (İng. *doxastic conservatism*) farklı olduğudur. GM gerekçelendirici olarak görüngüleri belirlemişken, KM, öznenin p'ye inanmasının, p'nin (özne açısından) gerekçeli inanç kabul edilmesi için yeterli olduğu görüşüdür. KM'nin zayıflığı -şu haliyle- döngüsel akıl yürütmeyi onaylıyor gibi görünmesidir. GM'de ise p'nin gerekçelendirici unsuru görüngüler olduğundan bu tür bir problemle karşılaşılmaz.

3. GM Lehine Argümanlar

GM adına en etkili savunu, *kendini çürütme argümanında* (İng. *self-defeat argument*) belirir (Huemer, 2007: 39-40; 2019). Bu argümanı şu şekilde ifade etmeyi uygun buluyorum:

a_1: Kanısal olarak gerekçelendirilmeye uygun tüm inançlar görüngülere dayanır.

a_2: Bir inanç ancak dayanağı gerekçelendirme kaynağı ise gerekçelendirilmiş kabul edilir.

a_3: Öyleyse, görüngüler gerekçelendirme kaynağı olarak kabul edilmedikçe, *görüngülerin gerekçelendirme kaynağı olmadığı inancı da dahil olmak üzere* hiçbir inanç gerekçelendirilemez. Bu nedenle, görüngülerin gerekçelendirme kaynağı olduğunu reddetmek kesin bir çelişkidir.

İlgili sava göre görüngülerin gerekçelendirme edimi özelindeki rolleri reddedilirken de görüngülere başvurulmaktadır. Kişi GM'yi kabul etmeyebilir; fakat bu tutumunun nedeni GM'nin kişiye yanlış ya da mantıksız *görünmesidir*. Daha açık olmak gerekirse, GM reddedilirken dahi GM doğrultusunda hareket edilmektedir.

GM'nin bir diğer avantajı, olumsallıktan uzak bir ilke olmakla birlikte, şeylerin görüngülerine *her durumda/olasılıkta* itibar edilebileceğini iddia edecek kadar ileri gitmemesidir -bunu sağlayan ise formülasyondaki *çürütücü etmenlerin yokluğunda* tamlamasıdır. GM teorisyenleri, görüngülerin yanılmaz bir bilgi kaynağı olduğunu, hatta genel olarak görüngülerin güvenilirliklerinin garanti edilebileceği şeklinde bir görüşü benimsemezler; bazı görüngülerin gerçekliğe karşılık gelmemesi GM ile çelişmez. Daha açık olmak gerekirse GM *şeylerin göründükleri gibi olması gerektiği* -ki bu aynı zamanda gerçekliğin de öznel olduğunu ima eder- görüşü değildir. Salt epistemik gerekçelendirmeye ilişkinliği GM'yi genel, metafizik bir ilke olmaktan alıkoyar.

İçsel tutarlılık argümanı (İng. *internal coherence argument*) olarak adlandırılan bir diğer GM savunusu ise GM-içselcilik uyumuna dayandırılır.

> p ve q önermeleri S'ye eşit derecede doğru görünüyorsa, çürütücü etmenlerin yokluğunda, S'nin p ve q'yu kanısal bir bakış açısından farklı şekilde ele alması -önermelerden birine inanıp diğerine inanmamak gibi- irrasyonel olacaktır (Moretti, 2015: 300).

Yukarıdaki, kanısal statüyü görüngülerdeki olası değişikliklere tabi kılan üstgelim (İng. *supervenience*) tezi, a priori olarak doğru görünmektedir. Savunuya göre GM'nin doğru kabul edildiği senaryonun benzer şekilde, öznenin kendisine eşit derecede doğru görünen hipotezlere aynı kanısal statüyü biçmesi gerekliliğinin kabul edilmesini zorunlu kılacağı düşünülürse, bu tezin en iyi açıklamasının GM'nin içselci bir türevi tarafından verilebileceği iddia edilebilir- burada ilgili irrasyonalitenin giderilmesinin GM'nin kabulünü gerektirdiği kastedilmiyor. Gelinen noktada içselci bir GM yorumu şu şekilde tamamlanabilir: *Epistemik gerekçelendirme, kişinin iç zihin durumlarına ve daha spesifik olarak şeylerin özneye görünümüne dayanır* (Huemer, 2006: 155).

Öte yandan bu aynı zamanda dışsalcı motivasyon ile önerilmiş GM benzeri gerekçelendirme teorilerinin (Goldman, 2008; Bergmann, 2013b; Pryor, 2013) pek tercih edilir olmadığı anlamına gelmekte. Çünkü dışsalcılık, kişiye eşit derecede doğru görünen iki inanç için inançların görünme biçimlerini etkilemeyen harici/dışsal bir faktörün varlığı halinde, öznenin tercihini iki inançtan birinden yana kullanmasını salık verebilir. Bu epistemolojik tavır, öznenin kendisine eşit derecede doğru görünen hipotezlere aynı epistemik statüyü biçmesi gerektiği savı ile uyumsuzdur; dolayısıyla GM'nin *genel itibarıyla* içselci bir doğası olduğu söylenebilir.

4. GM'ye Dönük Bazı Eleştiriler ve Açmazları

GM, birçok teorisyen tarafından çeşitli şekillerde eleştirilmiştir; bu eleştirilerin bir kısmını ele alıp yanıtlamaya çalışacağım.

Littlejohn, GM'nin tehlikeli inançların gerekçelendirilmesine olanak sağladığını iddia etmektedir:

> Teröristler, bir Tanrı'nın varlığına ve bizim de Tanrı'nın mülkü olduğumuza bir dizi görüngü temelinde inanırlar. …Hepimizin Tanrı'nın mülkü olduğumuzu düşündükleri için, bizi ilahi olarak emredilen amaçlar için araç olarak kullanmayı yanlışlayan inançlara sahip olamayacağımızı düşünüyorlar… Bence GM, inançların makuliyetine ilişkin öngördükleri göz önüne alındığında, kişinin terör eylemlerine katılmak zorunda olduğuna rasyonel olarak inanmasının olanaklılığını kabul etmek zorundadır (2011: 40).

Tooley ise Littlejohn'un endişelerini radikalize ederek kendisinden başka ''sahte Tanrılara'' tapanların öldürülmesini talep eden bir Tanrı hayal etmemizi ister (2013: 319-320). Ona göre kişi bu kıskanç Tanrının varlığına ilişkin herhangi bir ikna edici kanıta sahip olmasa da ona olan güçlü inancını sürdürmekte ısrarcı davranabilir. Çünkü halen sözü edilen Tanrı'nın emirlerini yerine getirmek kendisine doğru ve gerekli *görünebilir.*

Benzer doğrultuda bir eleştiri de Markie'den gelir. Ona göre GM gerekçelendirilmiş kabul ettiği inanç havuzunun sınırları özelinde fazla liberaldir:

> Diyelim ki bahçemdeki ceviz ağacını algılıyorum ve ceviz ağaçlarını görsel olarak tanımayı öğrendiğim için bana ceviz ağacı gibi geliyor. Bana ağacı ceviz türünde gösteren görüngübilimsel deneyim, aynı zamanda bana ağacın 24 Nisan 1914'te dikilmiş gibi görünmesini de sağlıyor. Fakat ne görüngübilimsel deneyimimde ne de tanımlama becerilerimde hiçbir şey bu görüngüleri desteklemiyor. Örneğin ağaçta dikim tarihi işareti yok…Algım, dikim tarihi hakkındaki inancımı doğrudan haklı çıkaramaz. Buna rağmen GM'ye göre hem onun bir ceviz ağacı olduğuna hem de 24 Nisan 1914'te dikildiğine olan inançlarım ilk bakışta -yanılabilir de olsa- gerekçelendirilmiştir (2005: 357).

Littlejohn ve Tooley'in eleştirilerine ilişkin şunu belirtmek isterim. Hangi içerik ve amaca dönük olursa olsun, fundamentalist motivasyon ile diğer insanların yok edilmesini motive edecek görüngüler edinilebilmesi, önemli ölçüde bilişsel anomali veya psikotik bozuklukların açık belirtilerini temsil eden irrasyonel öznelerin varlığını

gerektirir. GM'nin kabul edilip edilmemesinden bağımsız olarak, terörizm ve cinayetin yanlışlığı, yaygın olarak paylaşılan bir sezgidir. Bu bağlamda gündelik hayatta sıradan bir öznenin sözü edilen türden görüngülere sahip olabilmesinin olanağına dair şüphe duyulmalı. Öte yandan mevzubahis görüngülerin olanaklılığı kabul edilse bile din olgusuna ilişkin daha önce edindikleri arka plan bilgilerinin öznelere, ulaştıkları tehlikeli inançları gerekçesiz olarak nitelendirmek için başka nedenler -çürütücü etmenler- sunması muhtemeldir. Daha da önemlisi GM'nin tehlikeli inançları gerekçelendirdiğini kabul etsek dahi bu o kadar problemli olmayabilir. Çünkü hangi inançları gerekçelendirilmiş kabul etmemiz gerektiği ve oluşturduğumuz inançların hangisi doğrultusunda davranmamızın isabetli olacağı, birbirinden ayrı iki sorudur. GM yalnızca, inançların gerekçelendirilmesine ilişkin bir ilkedir; GM'yi kişinin nasıl hareket etmesi gerektiğini söyleyen davranışsal bir boyuta genişletmediğimiz sürece, tehlikeli inançları gerekçelendirmesinin GM için ne tür bir problem teşkil edeceği belirsizdir. Bununla birlikte radikal pratik sonuçları bulunan inançların, diğer inançlardan daha yüksek gerekçelendirme derecesi ve titizliğine haiz olması gerektiği iddia edilebilir. Fakat GM *en azından bir dereceye kadar gerekçelendirme* den söz eder; yani görüngülerin inançları gerekçelendirme *derecesine* ilişkin belirgin bir prosedür öngörmez. Dolayısıyla ortada GM'nin tehlikeli inançları *bu inançlara dayalı eylemde bulunulabilecek kadar* gerekçelendirdiğini düşünmek için hiçbir neden yoktur.

Yine Markie'nin bir ağacı salt gözlemleyerek dikim tarihine ilişkin nasıl bir görüngü elde etmeyi planladığını anlamak zor- açıkçası bir ağaca baktığımda ağacın dikim günü belki de en son aklıma gelecek şey olurdu. Yanıtlanması gereken birçok soru ortadadır. 24 Nisan 1914'te dikilmiş bir ağaç nasıl görünür? Algımız ağacın dikim gününe ilişkin ne söyler? Daha da önemlisi, Markie 24 Nisan 1914'te dikilmiş bir ağacın görüngüsünü gözümüzde canlandırmayı başarsa dahi bu görüngü özgün ve ayırt edilebilir bir nitelik taşıyabilecek midir? Yani 24 Nisan 1914'te dikilmiş ağaç ile 30 Ekim 1916'da dikilmiş diğer bir ağaç arasında duyularımızın doğrudan erişimine açık olan anlamlı farklardan söz edebilecek miyiz? Markie'nin GM'yi sorunsallaştırmak için verdiği bu örnek şu haliyle gerçeklikle bağlantısı hayal edilemeyecek kadar hipotetik görünüyor.

Kimi teorisyenlere göre GM, görüngülerin duygu ve arzular tarafından tetiklendiği durumları açıklayamaz. Buna göre öznenin zihin içeriklerinin bilişsel nüfuzdan (İng. *cognitive penetration*) etkilenmesi, kaçınılmaz olarak gerekçelendirilmemiş inançlar üretilmesine neden olacaktır; görüngülerin bilişsel hassasiyetleri, şeylerin görüngülerini epistemik gerekçelendirme için yeterli bulan GM için problem teşkil etmektedir. Burada temel iddia, GM'nin özünde gerekçelendirilmemiş kabul edilmesi gereken inançların dahi gerekçelendirilmesine olanak sağladığıdır. Siegel (2013) verdiği örnekte Jack'in öfkeli olduğu inancını benimseyen Jill'in durumundan söz eder. Jack'in yüzü Jill'e -korkusundan ötürü- öfkeli gibi *göründüğünden* Jill, Jack'in öfkeli olduğunu düşünür. Ancak Jill, Jack'in duygu durumunu bütünüyle yanlış yorumlamış da olabilir; yani görüngüsü hatalı olabilir. Jill'in inancı şu haliyle gerekçelendirilmemiştir; dolayısıyla Jack'in öfkeli olduğu inancından başka sonuçlar çıkarırsa, bu sonuçlar da gerekçeden yoksun olacaktır. Markie'nin endişeleri de benzer şekilde *hüsnükuruntu* (İng. *wishful thinking*) ürünü olan görüngülerin statüsüne ilişkindir. Markie, hüsnükuruntu ile

öğrenilmiş tanımlama becerilerinin inancın gerekçelendirilmesi özelinde aynı epistemik statüye sahip olmaması gerektiğini düşünüyor gibidir:

> Diyelim ki altın arıyoruz. Siz bir altın külçesini görür görmez tanıyabiliyorken ben, altın külçenin neye benzediğine ilişkin arka plan bilgisine sahip değilim. Su tavamdan akarken, ikimiz de aslında bir altın külçesi olan bir çakıl taşına bakıyoruz. Fakat çakıl taşının altın gibi görünmesini sağlayan, benim için altın keşfetme arzusu iken, sizin için öğrenilmiş tanımlama becerilerinizdir. GM'ye göre, çakıl taşının altın olduğu inancı, ikimiz için de ilk bakışta gerekçelendirilmiştir (2005: 356-357).

Siegel ve Markie'nin eleştirilerine yanıt vermenin birkaç yolu öngörülmüştür. Örneğin Tucker, *epistemik suçlanabilirlik* (İng. *epistemic blameworthiness*) ile *gerekçelendirme* arasında bir ayrım yapmıştır (2010: 541-543; 2013: 16). Buna göre hüsnükuruntu ürünü görüngüler söz konusu olduğunda, GM gereğince kişinin inancı *gerekçelendirilmiş* olsa dahi özne arzularını inanç oluşturma sürecine dahil etmesi nedeniyle epistemik açıdan *suçlanabilir.* Dolayısıyla GM halen çürütülebilmiş değildir; çünkü GM'nin iddiası salt gerekçelendirme ile sınırlıdır. Anlaşılıyor ki Tucker, GM eleştirmenlerini bilişsel nüfuz vakalarında epistemik suçlanabilirlik hakkında daha fazla argüman üretmeye davet ediyor; bunu ise ispat yükünün GM şüphecilerine geçmesini sağlayacak epistemik bir manevraya başvurarak gerçekleştiriyor. Skene (2013) ise inancın öznesi ile inancın kendisi arasında ayrıma gitme yoluyla irrasyonel bir kimsenin de rasyonel inançlar üretebileceğinin altını çizerek GM'yi eleştirilere bağışık kılmaya çalışıyor.

Bununla birlikte, kusurlu kaynak ve bilişsel nüfuz temelli GM eleştirilerine yanıt vermek için gösterişli argümanlara ihtiyaç olmadığı kanısındayım. Bana göre vurgulanması gereken, Siegel ve Markie'nin verdiği örneklerdeki, duygu, yanılsama vs. gibi kusurlu kaynaktan elde edilmiş görüngülerin gerekçelendirme gücünü halen elinde tuttuğudur. Çünkü kişinin bir görüngü içeriğini kabul etmeyi reddetmesi, ancak o görüngüye güvenmemek için bir nedeni varsa meşru kabul edilebilir. Kişinin, *görüngüsünün kusurlarının farkında olmadığı* veya *görüngüsünün gerçeği yansıtmadığına inanmak için hiçbir nedeni bulunmadığı* durumlarda, görüngüsünden hareketle oluşturduğu inancı niçin gerekçelendirilmemiş kabul etmesi gerektiği belirsizdir.

Huemer'ın şu örneği bu iddiamı destekler niteliktedir:

> İki saat önce bilmeden yuttuğum bir halüsinojenin neden olduğu, otoparkta tamamen gerçekçi bir kedi halüsinasyonu gördüğümü varsayalım. Bu deneyimde olağandışı bir şey olduğundan şüphelenmek için hiçbir nedenim yoksa, otoparkta bir kedi olduğunu düşünmekte haklı olurum; bu gibi durumlarda herhangi bir mantıklı insan, bir kedinin var olduğuna inanırdı (2013a: 344).

Burada görüngünün kaynağının kullanılan halüsinojen nedeniyle kusurlu hale gelmesi, kişinin görüngüsel deneyimi sonucunda elde ettiği inancı benimsemek için gerekçesi bulunduğu gerçeğini değiştirmemeli. Örnekte bir kedinin var olduğuna inanmamız gerekir; zira bunun bir halüsinasyon olduğunun *farkında değiliz* ve içinde bulunduğumuz deneyimin bir halüsinasyon olduğunu düşünmek için hiçbir geçerli nedenimiz yok. Benzer şekilde Siegel ve Markie'nin örneklerinde yanılsamalardan veya

hüsnükuruntudan muzdarip özneler, içlerinde bulundukları durumun farkında olmadıklarından, alternatif inançlara yönelmek için gerekçelerden de yoksundurlar- dolayısıyla verili örneklerde gerekçelendirilmemiş olarak kabul edilmeleri gerektiği iddia edilen bu inançlar, aslında gerekçelendirilmiş durumdadır. İlgili örneklerde öznenin yanılsama/bilişsel nüfuz etkisinde olması, edindiği görüngülerin kredibilitesinden şüphe duyması için yeterli neden teşkil etmemiştir. Öyleyse daha genel olarak, bilişsel nüfuz etkisindeki/hüsnükuruntulu görüngü içeriklerinin, inançlar için *gerekçe* teşkil edebilmesinin olanağından söz edebiliriz.[9] Bu tip inançları bilgi statüsünden alıkoyan ise gerekçelendirilmemişlik değil, epistemik güvenceden (İng. *warrant*) yoksunluktur (Huemer, 2013b: 747-748).

Conee (2013) ve Hasan (2013) 'a göre kendini çürütme argümanının aı öncülü hatalıdır. Çünkü gerekçeli inançların tek kaynağı görüngüler olamaz. Conee bunu şu örnekle açıklamakta:

> Örneğin, Jones'un nerede doğduğuna dair hiçbir fikrim olmadığını varsayalım. Jones'un ve benim de arkadaşım olduğunu bildiğim Smith'e soruyorum. Smith bana Jones'un Cleveland'da doğduğunu söylüyor. Smith herhangi bir güvenilmezlik belirtisi göstermiyor. Arkadaşımdan bu tür bir iddia duymak, içeriğe olan inancımı gerekçelendiriyor. Fakat Jones'un Cleveland'da doğduğu önermesi bana yine de doğru gelmiyor. Önerme doğru da görünmüyor. En fazla, pek çok olasılıktan sadece biri gibi görünüyor. Gerekçelendirilmiş bir inancım var çünkü inancım, açıkça güvenilir tanıklık yapan arkadaşım Smith'in öne sürdüğü önermeye dayanıyor (2013: 64-65).

Conee'ye göre bu örnekte Jones'un Cleveland'da doğduğu şeklindeki gerekçelendirilmiş inanç bir görüngüye değil, Smith'in tanıklığına/inancına dayanmaktadır. Bu, inançların görüngülere dayandırılmaksızın gerekçelendirilebileceği durumların varlığına işaret eder. Hasan benzer şekilde, GM'nin çıkarımsal gerekçelendirmeyi dışarda bırakması gerektiği kanısındadır. Ona göre S kendisine doğru görünen önermelerden yetkin bir şekilde p'yi çıkarırsa, p'nin kendisi S'ye doğru görünmese bile, p inancı (S için) gerekçelendirilmiş olacaktır.

Ne var ki, tanıklığa ilişkin örneği ele alacak olursak, burada ilk inancın görüngüsüne erişimimiz olmamasına rağmen, sonuç önermesi her koşulda görüngülerden kaynaklanır. Çünkü Smith'in tanıklığı ve Smith'i inandırıcı kılan faktörler de

[9] Bu nokta, görüngülerin Russell'ın tanışıklık (İng. *acquaintance*) adını verdiği doğrudan farkındalık hallerinden ayırt edilmesi adına önemlidir. Russell (1910) tanışıklığa ilişkin şunları söylemişti: ''*Bir nesneyle doğrudan bilişsel bir ilişkim olduğunda, yani nesnenin kendisinin doğrudan farkında olduğumda, bir nesneyle tanışmış olduğumu söylüyorum. Burada bilişsel bir ilişkiden söz ettiğimde, yargıyı oluşturan türden bir ilişkiyi değil, sunumu* [İng. presentation] *oluşturan türden bir ilişkiyi kastediyorum. Aslında, tanışma dediğim özne-nesne ilişkisinin, sunumu oluşturan nesne-özne ilişkisinin tam tersi olduğunu düşünüyorum. Yani S'nin O ile tanıştığını söylemek, esas olarak O'nun S'ye sunulduğunu söylemekle aynı şeydir.*'' Russell'ın ifadelerinden anlaşıldığı üzere tanışıklık, öznenin aşina olacağı bir nesnenin varlığını gerektirirken, görüngülerin ortaya çıkması için nesne ile ilişkisellik şart değildir. İlgili ayrım, görüngülerin -tanışıklık hallerinin aksine- temsili içerikler olmaları ile ilintilidir. Bu sayede kusurlu kaynaktan beslenilmiş dahi olsa -yani gerçekte bir nesne bulunmasa da- sözde nesnenin öznenin zihninde temsili gerçekleştiğinden, öznenin inancı gerekçelendirilmiştir.

muhtemelen başka ek görüngülere dayanmaktadır. Burada Conee ve Hasan'ın iddialarındaki yanılgı, a_1'i alımlama biçimlerinde belirginleşir:

a_1: Kanısal olarak gerekçelendirilmeye uygun tüm inançlar görüngülere dayanır.

Conee ve Hasan'ın a_1'den anladığı: Kanısal olarak gerekçelendirilmeye uygun tüm inançlar (yalnızca) kendi görüngülerine dayanır.

Bu yanlış anlama, bir inancın, görüngüye dayanan başka bir inanç dolayımıyla -tarafından değil- gerekçelendirilmesinin GM ile çelişmezliğine referans verir; yani görüngülerin, tanıklık, çıkarımsal gerekçelendirme gibi dolayımlardan geçmesi zorunlu olarak GM'nin geçersiz kılınması sonucunu doğurmaz.

Daha net anlaşılmak için başka bir örnek vermeme izin verin. Dört odalı evimde kedimle birlikte yaşıyoruz. Kedim yemek yemeli, fakat beslemek için onu bulmam gerekiyor. Odaların ikisine baktım ve onu göremedim- bu yaşadığım bir görüngüsel deneyimdir. Sonrasında kedimin diğer iki odadan birinde olduğuna kanaat getiriyorum. Öte yandan kedimin aşırı tembel olduğu ve sürekli uyuduğu yönünde bir arka plan bilgisine sahip olduğumu hayal edin. Sonuç olarak kedimin diğer iki odadan birinde uyuduğu inancını geliştiriyorum, bu çıkarım bana mantıklı *görünüyor*. Size kedimin diğer iki odadan birinde uyuduğuna ilişkin güvence veremesem de eğer kedimin anahtarı kilide sokup ustaca kapıyı açmak gibi bazı özel yetenekler kazanmadığını biliyorsam, ulaştığım sonuç önermesine inanmam makuldür- hiç olmazsa, bunu inandırıcı bulmam tesadüfi ya da irrasyonel değildir.

İnançların görüngülere dayandırılmaksızın gerekçelendirilebileceğini düşünenler muhtemelen bu örneğin a_1 ile çeliştiğini iddia ediyor olmalılar; çünkü kedimin diğer iki odadan birinde uyuduğuna dair (çıkarımsal olmayan) bir görüngüye sahip olmasam dahi buna olan inancım gerekçelendirilmiş durumdadır. Ancak örnek olayda kedimin diğer iki odadan birinde olduğu inancımın görüngülere dayanmadığını söyleyemeyiz. Çünkü ilk görüngüsel deneyimi yaşamasaydım, çıkarımda kullandığım ilk inancımı oluşturmak için herhangi bir tetikleyici unsur ya da nedenimden söz edilemeyecekti. Sunduğum arka plan bilgim ise yine zorunlu olarak görüngülerden elde edilmiş olmalıdır- bir kedinin tembel ve uykucu olduğu başka nasıl anlaşılabilir ki? Daha da önemlisi, sonrasında gerçekleştirdiğim çıkarım özelinde de öncüllerim sonucumu -gerektirmese de- destekliyor gibi *görünüyor*; bu bir çıkarımsal görüngüdür. Yani hiçbir olasılıkta görüngülerin gerekçelendirmedeki rolünün devre dışı bırakılamadığı ortadadır -bununla birlikte, oluşturulmuş bütün inançların görüngüler kaynaklı olması, her görüngünün inanç oluşumunda rol almak zorunda olduğu anlamına gelmez. Öte yandan, özünde yanlış olmakla birlikte kişiye mantıklı görünen bir çıkarım yapılsa dahi, tıpkı hatalı görüngülerde olduğu gibi yanlış çıkarımların da gerekçelendirilmiş inançlara sebebiyet vermesi mümkün olduğundan, kişi, çıkarımının inandırıcılığından şüphe duymak için herhangi bir nedenle karşılaşana dek inancını gerekçelendirilmiş kabul etmelidir. Çıkarımda kullanılan öncüllerin bizzat kendilerinin gerekçelendirilmemiş olduğu durumlar veya bu öncülleri kabul etmemek için başka nedenlere sahip olunduğu olasılıklar, çürütücü etmen statüsündedir. Dolayısıyla

çıkarımsal inançlar özelinde revize edilmiş yeni bir GM formülasyonuna ihtiyaç olmadığı kanısındayım.

Hanna (2011) inançların görüngüler gibi davranabileceği iddiasındadır; buna göre ilgili senaryoda öznenin bir görüngüye sahip olmaksızın inanç oluşturması mümkün hale geleceğinden, a_1 yanlışlanabilir. Ona göre GM ile ilgili sorun, inançlar ve görüngüler arasındaki farkın gereğince netleştirilememesinden kaynaklanır. İnançlar ve görüngüler arasındaki ayrım belirgin değilse, inançlar görüngüler gibi davranabilir ve p'ye inanmak, p'nin gerekçelendirilmesi için yeterli olabilir (Hanna, 2011: 213). Dahası inançların görüngüler olmadığına ilişkin Müller-Lyer yanılsaması kullanılarak yapılan açıklama da Hanna tarafından kabul görmemekte. Çünkü Hanna, görüngülerin aksi yöndeki inançlara rağmen varlığını sürdürebilmesinin, inançların görüngülere eş olmadığı anlamına gelmediğini, bunun sadece, inançların görüngülere ihtiyaç duymadığını gösterdiğini iddia ediyor. Burada eleştirel argüman, inançların aslında görüngüler olduğundan ziyade, bazı inançların görüngülere, onlar gibi davranmalarını sağlayacak kadar niteliksel açıdan benzer olmasıdır. Bu nedenle Hanna'nın argümanını çürütmek için, inanç ve görüngülerin epistemik gerekçelendirme süreciyle ilgili niteliklerdeki farklılıkları ortaya konmalıdır.

Rasyonel inanç oluşturmayı epistemik amaç olarak belirlersek, görüngüler, bu amacı gerçekleştirmemizi sağlayan, *pasif olarak* edindiğimiz zihin durumlarıdır; inançların görevi ise dünya hakkında zaten olumladığımız şeyleri bize bildirmektir. Yani görüngülerin *etken şekilde* olumlanması ile inançlar oluşur. Görüngülerden yoksun olunsaydı, neyin doğru olduğuna ilişkin herhangi göstergeye sahip olunamayacağı için doğruya inanma/hatadan kaçınma motivasyonu da edinilemezdi. Şu haliyle görüngü ve inançlar arasındaki temel farklılıklardan biri *faillik* (İng. *agency*)[10] gibi görünüyor. İşte bu noktada Hanna, faillik uygulaması gerektirmeyen bir inanç tespit edilebilirse, ilgili inancın görüngülerden ayırt edilemeyeceğini düşünüyor:

> Birçok inanç eğilimsel [İng. dispositional]dir yani şu anda zihnimizin önünde değildir. [İnançlar] ortaya çıkarken, tipik olarak paradigmatik görüngülerin yaptığı gibi tartışmalı bir şekilde tek bir noktaya gelebilirler. Hiç şüphe yok ki, inançlarımıza göre failliğimizi çeşitli şekillerde kullanabiliriz ve sıklıkla da kullanırız. Ama çoğu zaman bunu yapmak zorundaymışız gibi görünmüyor. Dolayısıyla bu fark, inançların görüngü gibi davranamayacağını göstermez…Belirli bir politikacının yozlaşmış ve beceriksiz olduğuna inandığımı varsayalım. Bununla birlikte, inancın bilincinde değilim. Sonra onu televizyonda görüyorum ve inancın içeriği beklenmedik bir şekilde aklıma geliyor. Burada olup bitenler ile bir görüngüye sahip olduğumda olup bitenler arasında bariz benzerlikler var: Bazı içerikler bana doğruymuş gibi sunuluyor (Hanna, 2011: 217).

Burada iddia, politikacının yozlaşmış olduğuna ilişkin inanç örneğinde olduğu gibi, faillikten yoksun, eğilimsel veya bilinçsiz edinilmiş inancın tıpkı bir görüngü gibi

[10] Epistemik faillik, öznenin bilgi edinme ve neye inanacağı konusunda karar verme sürecine *aktif olarak* katılma becerisini ifade eder. Kavram, öznenin inançları için sorumluluk alma, eleştirel düşünme ve kanıtları değerlendirme kapasitesini içerir.

davrandığıdır. GM'ye göre çürütücü etmenlerin yokluğunda, gerekçe sağlayan 'görüngü' inancın kendisi bile olsa, politikacının yozlaşmış olduğuna dair inancımız için bazı gerekçelerimiz olacaktır (Hanna, 2011: 217). Hanna, GM'nin kabulünün örnekteki gibi absürt epistemik sonuçları doğurduğunu iddia ediyor.

Fakat bana göre inanç ve görüngülerin eş ele alınmasının olanaksızlığını tesis eden, faillikten farklı bir etmen bulunmaktadır: *Bağlanma* (İng. *commitment*). İnanmak ve görünmek edimleri arasındaki ayrımı derinleştiren şey bağlanmadır. Bağlanma kavramını özne ile inanç arasındaki *zorunlu* bir epistemik ilişki olarak anlamak gerekir; buna göre bir inancı inanç kılan asli unsur, zihinsel farkındalıktan ziyade, öznenin inanç içeriğine doğruluğuna *bağlanmasıdır.* Hanna'nın örneğinin de doğruladığı üzere her bağlanma, failliği -bilinçli karar vermeyi- içermez. Eğer p'ye inanmanın gerektirdiği tek şey p'ye bağlanmak ise öznenin p'ye *bilinçsiz şekilde* inanması, p'nin doğruluğuna bağlandığı gerçeğini değiştirmez. Bağlanmayı görüngübilimsel parantezleme ile karşılaştırmak bu noktada işimizi kolaylaştıracaktır. Bilindiği üzere görüngübilimciler, olgulara dair inançlarını parantez içine alırlar; bu onlara doğruluk-değerini dışlama ve yalnızca deneyim içeriklerine odaklanma fırsatı verir. Burada gözümüze çarpması gereken şey, Müller-Lyer yanılsamasında olduğu gibi, kişinin karşılaştığı içeriğe inanmaksızın, yani *içeriğin doğruluğuna bağlanmaksızın*, içeriğe ilişkin görüngü edinebilmesinin olanaklılığıdır. Daha açık olmak gerekirse, p'ye bağlanmaksızın p'ye inanmak mümkün değilken, p'ye ilişkin bir görüngüye sahip olmak p'ye bağlanmayı gerektirmez- bunun içindir ki çelişkili görüngülere sahip olmak mantıksız değilken, çatışan inançların varlığı irrasyoneliteyi beraberinde getirir.

İnançlar ve görüngüler arasındaki bağlanma kavramı özelindeki bu farkın, epistemik gerekçelendirme sürecine dair önemli sonucu şudur: İnançlar epistemik gerekçelendirme açısından normatif olarak değerlendirilebilirken, temsili içeriklerine bağlılık gerektirmemeleri, görüngülerin aynı ölçüt bağlamında ele alınabilmelerine engel olur. Bir görüngünün gerekçeli veya gerekçesiz olduğunun iddia edilmesi *kategori hatası* (İng. *category mistake*) yapmak anlamına gelir.[11] Görüngüler, kişinin hakkında mantıksal olarak gerekçelendirici yargılarda bulunabileceği türden şeyler olmadığından, *gerekçeli/gerekçesiz görüngü* tamlamaları yanlış isimlendirmelerdir (Huemer, 2001: 97). Özne, deneyimlediği zihinsel duruma ilişkin epistemik gerekçelendirilebilirlik kriterini gereğince kullanırsa, görüngüler ile inançları ayırt etmekte sanıldığı kadar zorlanmayacaktır. Öznenin kendisine sorması gereken soru basitçe şudur: *Şu an sahip olduğum zihin durumu epistemik olarak gerekçelendirilmeye uygun mu?* Yanıt evet ise bu bir inanç, hayır ise bir görüngü ya da önesürücü olmayan başka bir zihin durumu olmalıdır. Bir görüngü yalnızca, dünyayı temsil etmedeki isabetine göre değerlendirilebilir; bu da ilgili görüngüyü gerekçelendirmek anlamına gelmez. Çünkü hem inançlar hem görüngüler, dünyayı temsil etme başarılarına göre değerlendirilebilirken, yalnızca inançlar, temsillerin doğru olduğuna dair bir bağlanma gerektirir. Epistemik gerekçelendirmeye ilişkin normatif değerlendirme, bağlanma

[11] '5 kırmızıdır' ve 'Yeşil çok güzel kokar' gibi, yargının yükleminin kavrama uygulanamadığı durumlar kategori hatasıdır. Kategori hatası terimi Gilbert Ryle tarafından ortaya atılmıştır.

kavramı üzerine kurulu olduğundan, yalnızca inançlar epistemik gerekçelendirilebilirlik açısından ele alınabilir. Görüngü ve inançlar arasındaki bu ayrımlar, çoğu zaman ortalama insanın zihinsel farkındalığına açıktır. Kişinin, ilgili farkları alımlamak için zihinsel süreçlere ilişkin kavramsal şemalara hakim olması gerekmez. S, X'in Y'den farklı olduğunun farkında olabilir, ancak bu farkı gerçek kılan koşulların ne olduğunun farkında olmayabilir- örneğin, ikisini birbirinden ayıran atomik dizilimlerinden haberdar olmasam da elmas ve grafitin farklı olduğunun farkında olabilirim. Gelinen noktada Hanna'nın örneğini ele alacak olursak, bir politikacının yozlaşmış ve beceriksiz olduğu hakkındaki düşünce de politikacıya ilişkin görülen, duyulan veya hatırlananlara bir şekilde dayanmak durumundadır. Yani bu zihin durumu gerekçeli/gerekçesiz olarak değerlendirilmeye açık olduğundan -bilinçten yoksun olarak edinilse bile- bir görüngü olarak değil, sahip olunan birtakım görüngüler sonucunda elde edilen bir inanç olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla bu örnek, a_1'in doğruluğu için elzem olan, inançlar ve görüngülerin birbirinden *zorunlu olarak farklı* -ve ayırdı mümkün- iki zihin durumu olduğu gerçeğini değiştirmemiştir.

Son olarak bazı teorisyenlere (BonJour, 2004; Steup, 2013) göre S'ye p olarak görünüyor olmak, (S'ye) p'ye inanmak için çürütücü etmenlerin yokluğunda dahi en azından bir dereceye kadar gerekçe sağlamaya yetmez. Çünkü görüngülerin gerçeğin güvenilir bir göstergesi olduğunu kabul etmek için yeterli gerekçelere sahip olunmadıkça, p görüngüsünün, S'ye, p'ye inanmak için bir gerekçe sağladığı söylenemez. Buradaki temel eleştirel argüman, gerekçeli bir inanca sahip olmanın ön koşulu olarak öznenin inanç oluşturma yönteminin güvenilir olduğuna veya söz konusu inancın muhtemelen doğru olduğuna/olabileceğine inanmak için olumlu gerekçelere sahip olunması gerektiğidir. Başka bir deyişle, görüngülere dayalı gerekçelendirme prosedürüne ilişkin *metagerekçelendirme* (İng. *metajustification*) şartı yerine getirilmediği sürece p'nin doğru olup olmadığına ilişkin tüm söylenebilecekler en iyi ihtimalle başarılı/kısmen-başarılı tahmin veya tesadüflerden ibaret kalacaktır. Bu görüş ile ilgili iki temel problemden ilki, sıradan insanların kendi bilişsel yetilerini teste tabi tutma alışkanlığı edinmemelerinden ötürü, yetilerinin güvenilirliği özelinde hiçbir argümana sahip olmamalarıdır. Eğer iddia edildiği gibi gerekçeli inanç üretmek, görüngülere güvenilebileceğine kanaat getirmeyi gerektiriyorsa, sıradan insanların oluşturdukları inançlara inanmak için hiçbir gerekçeleri olmayacaktır. Bu perspektif, gerekçelendirilmiş kabul edilmesi gereken inançların sınırını oldukça daraltıyor; daha da önemlisi gerekçeli/rasyonel inanç oluşturmayı, yetilerinin güvenilirliğine ilişkin argüman üretme yeteneği ve motivasyonu bulunan küçük bir zümre ile sınırlıyor. İkinci problem ise Bergmann (2013a) ve Huemer'ın (2013a, 2019) vurguladığı üzere, epistemik döngüselliğin reddedildiği varsayılırsa, metagerekçelendirme şartının kaçınılmaz olarak bir sonsuz gerilemeye (İng. *infinite regress*) neden olmasıdır. Zira iddia edildiği gibi görüngülere dayalı gerekçelendirme metagerekçeleri şart koşmaktaysa, aynı şartı neden herhangi bir türdeki gerekçelendirmeye dayatmamamız gerektiği açık değildir. Dolayısıyla bir noktada bilişselliğimizin güvenilirliğine dair kanıt talebini reddetmek durumundayız ve eğer bir noktada bu talebi reddedeceksek, bunu en başta yaparak aksini düşünmek gerekmedikçe görüngülerin inançları gerekçelendirmesine izin vermek en olağan seçenektir.

5. Sonuç

Bu makalede Michael Huemer'ın görüngüsel muhafazakarlık ilkesini tanıtıp, yöneltilen eleştirilerin bir bölümünü değerlendirdim. İddiama göre GM'ye çeşitli bağlamlarda getirilen eleştirilerin bu çalışmada yer verebildiklerimden hiçbiri bize, GM'nin reddedilmesi adına tatmin edici argümanlar sunamamaktadır. GM'yi kabul etmek için temel motivasyon ise kendini çürütme argümanının ve gerekçelendirmenin kendi doğasının gösterdiği üzere, GM'nin halihazırda kendini dayatıyor olmasıdır. Her türlü akıl yürütme veya söylemsel gerekçelendirme bir yerden başlamalıdır. Gerekçelendirme ediminin doğası, inanç oluşturmada bize epistemik rehberlik sağlayan *edilgen* bir kavrayışa sahip olmayı gerektirir. Bu bile tek başına nihayetinde muhakememizde en azından bize doğru *görünen* şeylerden bazılarına güvenmemiz gerektiğine bizi ikna etmeye yetmelidir. Elbette güvenecek başka bir şeyimizin olmamasının, kabul ettiğimiz iddiaların doğru olduklarını düşünmek için iyi bir nedenimiz olduğunu ya da elimizdekinin en iyisinin yeterince iyi olduğunu göstermediğini iddia etmek isteyenler her zaman olacaktır. Fakat bu perspektifin önünde aşılması zor bir problem vardır: *Kişi çürütülmemiş görüngülerini gerekçelendirmenin bir kaynağı olarak görmeyi bir kenara bıraktığında önündeki alternatif nedir?* Görüngüler-inançlar ilişkisinin örtük sonuçları dikkatli şekilde incelendiğinde, yanıtın şüphecilik olduğunu görmek zor değildir. Çünkü görüngüler, gerekçeli inanç oluşturmada epistemik faile rehberlik edecek göstergeler ise bu, failin ilgili göstergelerden yoksun olduğunda herhangi bir şeye rasyonel olarak inanabilmesinin olanaksızlaşacağı anlamına gelir. Öyleyse, görüngülerin epistemik gerekçelendirmedeki rolünü tesis eden GM veya türevi bir ilkenin benimsenmesinin, gerekçeli inanç oluşturmak için zorunlu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çok daha hacimli bir çalışmayı gerektirdiğinden, makalede GM'ye ilişkin *reflektif farkındalık* (İng. *reflective awareness*) başlığı altında konu edinilen eleştirilere, çıkarımsal görüngüler ve dışsalcı GM türlerine ilişkin detaylara ve diğer bazı şüpheci meydan okumalara değinemedim.

Teşekkür

Bu çalışmanın ortaya konmasındaki değerli katkılarından ötürü Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Cüneyt Gültekin, Doç. Dr. Ömer Faik Anlı ve *Kilikya Felsefe Dergisi* hakemlerine özel teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

Bealer, G. (2000). A Theory of the A Priori. *Pacific Philosophical Quarterly*. 81: 1-30.

Bergmann, M. (2013a). Phenomenal Conservatism and the Dilemma for Internalism. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 154-178). Oxford: Oxford University Press.

Bergmann, M. (2013b). Externalist Justification and the role of seemings. Philosophical Studies 166: 163-84.

BonJour, L. (2004). In Search of Direct Realism. *Philosophy and Phenomenological Research* 69, 349-367.

Brogaard, B. (2013). Phenomenal Seemings and Sensible Dogmatism. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 270-289). Oxford: Oxford University Press.

Chudnoff, E. (2011). The Nature of Intuitive Justification. *Philosophical Studies* 153: 313-33.

Chudnoff, E. (2013). *Intuition*. Oxford: Oxford University Press.

Conee, E. (2013). Seeming Evidence. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 52-68). Oxford: Oxford University Press.

Cullison, A. (2010). What Are Seemings?. *Ratio* 23(3): 260–74.

Dretske, F. (1981). The Pragmatic Dimension of Knowledge. *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 40(3), 363–378.

Gettier, E. (1963). Is Justified True Belief Knowledge?. *Analysis*, 23(6), 121–123.

Goldman, A. (1979). What Is Justified Belief?. G. Pappas (Ed.), *Justification and Knowledge* içinde (ss. 1-23). Dordrecht: Reidel.

Goldman, A. (2008). Immediate Justification and Process Reliabilism. Q. Smith (Ed.), *Epistemology: New Essays* içinde (ss. 63–82). Oxford: Oxford University Press.

Hanna, N. (2011). Against Phenomenal Conservatism. *Acta Analytica* 26, 213-221.

Hasan, A. (2013). Phenomenal conservatism, classical foundationalism, and internalist justification. *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 162(2), 119–141.

Huemer, M. (2001). *Skepticism and the Veil of Perception*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Huemer, M. (2005). *Ethical Intuitionism*. New York: Palgrave MacMillan.

Huemer, M. (2006). Phenomenal Conservatism and the Internalist Intuition. *American Philosophical Quarterly*, 43(2), 147–158.

Huemer, M. (2007). Compassionate Phenomenal Conservatism. *Philosophy and Phenomenological Research* 74, 30-55.

Huemer, M. (2013a). Phenomenal Conservatism Über Alles. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 328-350). Oxford: Oxford University Press.

Huemer, M. (2013b). Epistemological Asymmetries Between Belief and Experience. *Philosophical Studies* 162, 741-748.

Huemer, M. (2019). *Phenomenal Conservatism*. Erişim tarihi: 15. 01. 2023, https://iep.utm.edu/phen-con/

Littlejohn, C. (2011). Defeating Phenomenal Conservatism. *Analytic Philosophy* 52, 35-48.

Lycan, W. (1988). *Judgement and Justification*. Cambridge: Cambridge University Press.

Markie, P. (2005). The Mystery of Direct Perceptual Justification. *Philosophical Studies* 126, 347-373.

McCain, K. & Moretti, L. (2021). *Appearance and Explanation: Phenomenal Explanationism in Epistemology*. Oxford: Oxford University Press.

Moretti, L. (2015). Phenomenal Conservatism. *Analysis* 75 (2): 296-309.

Nozick, R. (1981). *Philosophical Explanations*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pryor, J. (2013). Problems for Credulism. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 89-131). Oxford: Oxford University Press.

Rogers, J. & Matheson, J. (2011). Bergmann's dilemma: exit strategies for internalists. *Philosophical Studies* 152 (1): 55-80.

Russell, B. (1910). Knowledge by Acquaintance and Knowledge by Description. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 11, 108–128.

Siegel, S. (2013). The Epistemic Impact of the Etiology of Experience. *Philosophical Studies* 162, 697-722.

Skene, M. (2013). Seemings and the Possibility of Epistemic Justification. *Philosophical Studies* 163, 539-559.

Sosa, E. (1998). Minimal Intuition. M. DePaul & W. Ramsey (Ed.). *Rethinking Intuition* içinde (ss. 257–70). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Sosa, E. (2007). *A Virtue Epistemology*, Vol. 1. Oxford: Oxford University Press.

Steup, M. (2013). Does Phenomenal Conservatism Solve Internalism's Dilemma?. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 135-153). Oxford: Oxford University Press.

Swinburne, R. (2001). *Epistemic Justification*. Oxford: Oxford University Press.

Tolhurst, W. (1998). Seemings. *American Philosophical Quarterly*, 35(3), 293–302.

Tooley, M. (2013). Michael Huemer and the Principle of Phenomenal Conservatism. C. Tucker (Ed.*), Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 306-327). Oxford: Oxford University Press.

Tucker, C. (2010). Why Open-Minded People Should Endorse Dogmatism. *Philosophical Perspectives* 24, 529-545.

Tucker, C. (2013). Seemings and Justification: An Introduction. C. Tucker (Ed.), *Seemings and Justification: New Essays on Dogmatism and Phenomenal Conservatism* içinde (ss. 1-29). Oxford: Oxford University Press.